

DIALÓGUS

AZ IRODALOMTÖR-
TÉNET KÉRDÉSEI

R. VÁRKONYI
ÁGNESHEZ

Ön azok közé a történészek közé tartozik, akik különösen figyelnek az irodalomtörténet-írás eredményeire. Thaly-mono-gráfája (1961), Gyöngyösi-tanulmányai, vagy egyik legutóbbi cikke, a Zrínyi és Ortelius (História, 1984. 4. sz.) irodalomtörténészként is reprezentálják, de opponense volt művészettörténeti akadémiai doktori értekezésnek is. Mi a véleménye a tudományszakok kívánatos együttműködéséről, az interdiszciplináris módszerekről?

A hazai humán tudományok legfontosabb feladatának tartom, hogy kialakítsák szakágazataik érdemi együttműködését, kifejlesszék a korszerű interdiszciplináris módszert. A XIX. század második felében szinte robbanásszerűen születtek meg a társadalomtudományok különböző szakágazatai,

valamennyi nagy jövő elé nézett, fellegváraikban büszke eredmények születtek meg. Közben azonban elveszett az egységben látás képessége. A veszteséget – „mert minden egész eltörött” – nálunk is megfogalmazták újra meg újra, írók, történészek, irodalomárok és sokan mások. Mégis, amíg másutt felnőtt az új tudomány, a szerves egész megismerésének tudománya, nálunk az interdiszciplinaritás szinte még első lépéseit próbálgatja. Mint sokan kollégáim közül, magam is mindig fontosnak tartottam, hogy beépítsem munkáimba az irodalomtudomány, néprajztudomány, művészet-, zene-, nyelvtörténet eredményeit. Ma azonban már nem elég csupán a végeredmények számbavétele. Folyamatos érdemi együttműködésre lenne szükség. Igazi műhelymunkára. Arra, hogy a vizsgálati módszerek kölcsönös cseréje közben, viták, kérdések, ellenőrző vizsgálatok, visszaigazolások során alakuljanak ki az új eljárások a közös cél, a letűnt korszakok minél teljesebb megismerése érdekében. Ma már nemcsak azt tudjuk, hogy a források többről, sokszor másról szólnak, mint amiről szólni látszanak, hanem az is nyilvánvaló, hogy az információk valóságos tárházát rejtik magukban, csak meg kell találnunk hozzájuk a kulcsot. Vannak a történelemnek olyan jelenségei, olyan rétegei, amelyek csakis komplex módszerekkel kutathatók eredményesen. Ilyenek például a különböző politikai, irodalmi, művészeti, gondolati szférák között a szakadatlan kölcsönhatások, a mélyebb összefüggések a képalkotó képzelet és a politikai választások, szerepvállalások, programok között, vagy általában valamely korszak asszociációs rendszere, mentalitása, értékrendszere.

Az Irodalomtörténet 1980. évi 1. számában megjelent Murányi Venus-tanulmánya a Gyöngyösi-kutatás megújulásának elindítója volt. Azóta monográfiát is írt „A „Murányi Venus” világa címmel? Milyen eredményekre jutott?

Többről, mint számomra fontos eredményekről, a könyv megjelenése előtt nemigen illendő beszélni. Ami számomra

most a legfontosabb: sikerült egy kísérlet, bebizonyosodott, hogy ez a minden számba vehető összefüggésrendszerrel operáló interdiszciplináris módszer működőképes, használható, segítségével eddig ismeretlen eseménysorok tárhatók fel, évszázados kérdések válnak érthetővé. Legjobb talán, ha lektorom, Klaniczay Tibor szavait idézem: „a XVII. századi magyar történelemtől az utóbbi évtizedek egyik legizgalmasabb könyve . . . A középpontban a nádor Wesselényi alakja áll, mely történelmi szakirodalmunkban első ízben került méltó ábrázolásra. A kulcsot pedig mindehhez Gyöngyösi költeménye szolgáltatja elsősorban . . . egy percig sem lehet ezután kétséges, hogy az olyan sorsdöntő 1663–1664-es évben Zrínyi és Wesselényi szorosan együttműködtek . . . új megvilágításba kerül Gyöngyösi István alakja . . . A döntő kérdés azonban a *Murányi Vénus* interpretálása. Egy páratlanul álló kísérlettel állunk itt szemben. Egy irodalmilag igen értékes műről van szó, melyet – főként a *Szigeti veszedelemmel* párhuzamba állítva – az irodalomtörténet-írás azért marasztalt el, hogy nem vesz tudomást az ország, a nemzet nagy sorsdöntő kérdéseiről, hogy egy érdekházasság és árulás idilljét nyújtja akkor, amikor Zrínyi az eszéki híd elpusztításával foglalkozik. És most . . . egy történész . . . kimutatja, hogy egy politikai kulcsműről, egy a nádor és közvetve Zrínyi politikáját szolgáló, annak koncepcióját a kor költői eszközeivel álcázottan szolgáló politikai műről van szó. A kísérlet . . . akkor is jelentős és a további kutatás számára új távlatokat nyitó eredmény volna, ha bebizonyosodnék, hogy maga a koncepció téves . . . Erre azonban aligha kerülhet sor. Bizonyára vitákat fog kiváltani a szerző merész interpretációja . . . azt azonban aligha lehet kétségbe vonni ezután, hogy a Gyöngyösi mű nem véletlenül készült és jelent meg éppen az 1663–1664-es sorsdöntő esztendőben és nagyon is sok köze van a politikához.”

Zrínyi-kutatásai ugyancsak jelentős eredményeket hoztak. Mi készül a Zrínyi-kutató műhelyében?

Szeretném tető alá hozni néhány régebben elkészült, vagy befejezés előtt álló munkámat. Mielőtt a megjelenés előtt álló *Magyarország története III.* kötete számára összefoglaltam volna az 1650–1664 évek történetét, egy elég részletes elemző műben írtam meg, részletes dokumentációval. Hiszen számomra az általános érvényű megállapításokhoz szinte tékozlóan aprólékos vizsgálatok kövezik ki az utat. Mélyfúrások, a részletek mikroelemzéseit kellene, hogy világosan előtűnjenek a nagyobb összefüggések és a magyar jelenségeket az összeurópai hosszú távú folyamatok egységében lássuk. Régi adósságom egy tanulmány, amely *A török áfium ellen való orvosság* keletkezési körülményeit próbálja rekonstruálni. A forrásanyag már jó ideje együtt van, a szempontok azonban egyre sokasodnak. Talán azért is, mert a műhely tágabb értelemben számomra a kutatók interdiszciplináris közössége. Az ilyen műhely pedig nagyon sok meglepetéssel szolgál. Például Kibédi Varga Áronnak az Irodalomtörténetben megjelent Gyöngyösi-tanulmánya győzött meg arról, hogy Zrínyi politikai mozgalmának hatókörét sem ismerjük valójában addig, amíg nem tisztázzuk, ki is volt igazán *A murányi Vénus*. Nemrégiben az Országgyűlési Könyvtár szakértői véleményt kért tőlem néhány iratról, amit magángyűjtő vitt be hozzájuk. Az egyik irat Rákóczinak az ónodi országgyűlést megnyitó beszéde, amit eddig csak kivonatos közlésben ismertünk, de így is megállapítható volt, hogy sok ponton érintkezik Zrínyi reformprogramjával. Az előkerült teljes beszédszöveg pedig Ráday Pál írása. S közismert, hogy Ráday annak a köznemesi rétegnek kiemelkedő képviselője, amelynek tagjai megértői, olyan kezdeményezői és következetes képviselői a belső reformoknak, mint például Gyöngyösi István. Rádayról és köréről már korábban is tudtuk, hogy tudatosan ápolták Zrínyi politikai hagyományát. Most már látom, hogy Ráday fogalmazványában ránk

maradt *Recrudescunt*-ba sem véletlenül került ez a megfogalmazás: „Marssal társolkodó nemzet”. Legtöbbet azonban attól a műhelytől várok, ami most kezd kialakulni a Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszéken.

BÁN IMRÉHEZ

Bán Imre, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem nyugalmazott professzora 1983. december 2-án töltötte be nyolcvanadik életévét. Lapunk ugyan – híven hagyományaihoz – még ilyen jeles jubileumról sem emlékezik meg, most utólag mégis megkérdezzük: Készítette-e számvetésre Bán Imrét az évforduló?

A „jubileumi” előkészületekről már a múlt év nyarán értesültem. Nyolcvanadik születésnapom alkalmából a KLTE Magyar Irodalomtörténeti Intézete, a TIT Hajdú-Bihar megyei szervezete és az MTA Irodalomtudományi Intézete közös összefogottal tisztelt meg. Ünnepi számmal jelent-